

Лаушкин А. Н.

Донецкий национальный университет

ФОРМИРОВАНИЕ ПОСТИНДУСТРИАЛЬНОЙ ЗАНЯТОСТИ В ЭПИСТЕМОЛОГИЧЕСКИХ СООБЩЕСТВАХ

Резюме

В статье исследованы особенности формирования постиндустриальной занятости в эпистемологических сообществах как результата перехода системы общественного производства в качественно новое состояние – экономику знаний. Система занятости в эпистемологических сообществах существенно отличается от существующей индустриальной, которая характеризуется низкой эффективностью использования человеческого и социального капитала, а также внутренней конфликтностью социально-трудовых отношений. В эпистемологических сообществах формируется новый тип занятости, ориентированной на раскрытие когнитивного потенциала и самосознание личности в продуктивном творческом труде.

Ключевые слова: занятость, эпистемологические сообщества, человеческий и социальный капитал.

Laushkin O. M.

Donetsk National University

POSTINDUSTRIAL EMPLOYMENT FORMATION IN EPISTEMOLOGICAL COMMUNITIES

Summary

In the article particular aspects of postindustrial employment formation in epistemological communities as a result of social production system transition towards the qualitatively new state – the knowledge economy were investigated. The system of employment in epistemological communities is significantly different from the current industrial, which is characterized by low efficiency in human and social capital usage as well as internal conflictiveness of social-labour relations. In epistemological communities the new type of employment is being formed, which is oriented on revelation of cognitive potential and self-production of identity in productive creative labour.

Key words: employment, epistemological communities, human and social capital.

УДК 304.4:330.342.146

Оберван О. Р.

Львівський національний університет імені Івана Франка

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Досліджено стратегічні напрямки управління соціальною політикою України в умовах формування національної економіки, проаналізовано відповідні законодавчі та нормативні акти у цій сфері, а також виявлено вплив їх реалізації на економічний і соціальний розвиток України та визначено окремі аспекти необхідності розробки цілісної стратегії соціально-економічного розвитку в контексті управління національною економікою.

Ключові слова: соціальна політика, стратегія, економічні реформи, рівень життя населення, людський потенціал, державне управління.

Постановка проблеми. Сьогодні суспільне усвідомлення цінності людського життя, важливості повноцінного та гармонійного розвитку кожної особистості, її фізичних, моральних і духовних здібностей, а також необхідності створення умов для самореалізації людського потенціалу вимагають від науки і органів виконавчої влади об'єктивного та своєчасного визначення основних стратегічних напрямів та пріоритетів соціального розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам стратегічного розвитку України, зокрема і соціального, присвячені праці багатьох відомих учених, серед яких: В. Геець, Я. Жаліло, О. Крайник, В. Куденко, Е. Лібанова, О. Пишуліна, У. Садова та інші. У своїх дослідженнях вчені зупиняються на різних аспектах як економічної, так і соціальної політики, однак, зважаючи на потребу переосмислення ролі останньої у розвитку України, потребує додаткових досліджень.

Метою статті є дослідження стратегічних напрямків розвитку соціальної політики в контексті

управління національною економікою, виявлення їх впливу на економічний і соціальний розвиток України.

Виклад основного матеріалу. Проголошення України як соціальної держави вимагає здійснення активної та послідовної політики, спрямованої на забезпечення гідного рівня і високої якості життя, а також досягнення взаєморозуміння в суспільстві.

Сьогодні ж трансформаційні процеси в нашій державі, на жаль, супроводжуються негативними наслідками в усіх сферах життєдіяльності суспільства – політичній, економічній, соціальній, екологічній тощо. Усе це призводить до виникнення соціально-політичних протиріч, збільшення рівня конфліктності, зростання соціальної напруги в суспільстві, недовіри населення до влади. Для більшості пересічних громадян головним критерієм успішності суспільства є саме його здатність до врегулювання проблем, що виникають [1]. Тому дослідження управління державною соціальною

політикою, яке може розглядатися як основа для проведення відповідних реформ, спрямованих на підвищення рівня життя населення, є достатньо актуальним завданням і в науково-теоретичному, і в практичному аспектах.

Сучасний стан дослідження проблеми розбудови України як соціальної держави інноваційного типу потребує сформулювати принципово нове розуміння сутності соціальної політики. Таким чином, у широкому значенні соціальна політика є державною соціальною доктриною (концепцією соціального розвитку країни); є одним із напрямів державної політики і визначається характером державного устрою; забезпечує реалізацію права на працю в різних сферах матеріального і нематеріального виробництва, а також забезпечує гідну працю та гідну оплату; забезпечує ефективну реалізацію людського потенціалу, а також його відтворення; вимагає нових знань від працівників для застосування інновацій, сприяє необхідності людського розвитку та навчання впродовж усього життя; забезпечує реалізацію людського інтелектуального потенціалу у високотехнологічних галузях економіки, що передбачає створення інновацій [8].

Основною метою соціальної політики в умовах формування інноваційної економіки повинне виступати поліпшення соціально-економічного становища населення через: досягнення політико-правової стабільності; поліпшення економічного стану населення (зростання доходів, зниження безробіття, збільшення споживання товарів та послуг, зростання забезпечення житлом тощо); створення умов для забезпечення гідного життєвого рівня населення та розвитку людського потенціалу; формування основних засад інноваційної моделі розвитку економіки через накопичення людського капіталу; поліпшення екологічної ситуації.

Основною стратегічною метою сучасної соціальної політики України є підвищення рівня життя населення [4]. На її реалізацію повинна бути спрямована діяльність всієї системи державного управління. Отже, управління державною соціальною політикою – це система цілеспрямованих державних заходів з врегулювання відносин між різними соціальними групами населення щодо підвищення суспільного добробуту, покращення якості та рівня життя, а також раціонального використання людського потенціалу, як одного з ключових ресурсів економіки в умовах інноваційного розвитку, коли результати виробництва залежать від мотивації праці та якості людських ресурсів.

Пріоритетами соціальної політики, на нашу думку, мають стати створення умов для забезпечення гідного життєвого рівня населення та розвитку людського потенціалу, внаслідок чого межі соціальної політики охоплюють достатньо широке коло питань життєдіяльності індивідів і суспільства: від політики, спрямованої на забезпечення виживання й соціальної підтримки найбільш незахищених верств населення – до забезпечення функціонування й розвитку суспільства в цілому.

Виходячи з вищевказаного, можемо зробити висновок, що незважаючи на виокремлення соціальної політики в окремий напрям державних пріоритетів та усвідомлення значущості самої людини для економічного розвитку держави, соціальні проблеми все ще залишаються другорядними, поступаючись економічним. Поступово в Україні склалася не соціально-орієнтована модель ринкової економіки, а корпоративна, олігархічна економіка, орієнтована на задоволення економічних інтересів передусім великого капіталу. Водночас

такий вектор розвитку суперечить суті соціальної держави, а також радикально гальмує подальше просування країни шляхом соціально-економічного прогресу, зміцнення її глобальної конкурентоспроможності [6].

На сьогодні в Україні чинними є досить велика кількість стратегій розвитку [7], десятки програм, концепцій, однак їх наявність не гарантує системного, послідовного здійснення реформ, що забезпечили б сталий розвиток держави. Практично кожен новий український уряд опиняється перед необхідністю докорінного реформування країни.

Аналізуючи зміст положень чинних стратегічних документів в Україні, вважаємо, що більшість із них не пов'язані між собою. Так, у Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004-2015 рр.) «Шляхом європейської інтеграції» основними стратегічними пріоритетами є: підвищення рівня життя; забезпечення якісної освіти впродовж життя; подолання безробіття; реформування системи охорони здоров'я; покращення демографічної ситуації; забезпечення тендерної рівності тощо [7]. Водночас у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р., незважаючи на виокремлення такого пріоритетного напрямку, як «забезпечення розвитку людських ресурсів» практично не згадується про реформування системи охорони здоров'я (і це при тому, що «основним джерелом фінансових ресурсів зазначеної галузі залишаються кошти місцевих бюджетів, абсолютна величина яких щороку збільшується» [7], як і частка, яка становить у структурі видатків на охорону здоров'я Зведеного бюджету України майже 80%); про покращення демографічної ситуації та про забезпечення тендерної рівності.

Аналіз регіональних стратегій розвитку областей України також підтвердив факт відсутності узгодженості вищезазначених документів між собою. Так, про покращення демографічної ситуації як пріоритетного напрямку розвитку регіону згадується лише у дев'яти стратегіях: Донецької, Закарпатської, Запорізької, Луганської, Рівненської, Харківської, Херсонської, Хмельницької та Чернігівської областей. В інших регіональних стратегіях при аналізі поточної ситуації вказується на загрозливі демографічні тенденції, однак у більшості регіонів розробники цих стратегічних документів не вважають покращення демографічної ситуації пріоритетом. Водночас коефіцієнт народжуваності у цих областях є не надто високим, а коефіцієнт смертності навпаки. Відповідно, коефіцієнт природного приросту населення протягом останніх років має від'ємне значення. Так, наприклад, у Кіровоградській області у 2008-2012 рр. він коливається у межах 6,1-8,4%, у Полтавській – 7,0-8,7%, у Сумській – 7,3-9,6%, у Черкаській – 6,6-8,4% [5]. Що стосується тендерної рівності, яку визначено пріоритетним напрямом у Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004-2015 рр.) «Шляхом європейської інтеграції», то про неї не згадується практично в жодній стратегії регіонального розвитку, окрім Автономної Республіки Крим. Відзначимо, що забезпечення тендерної рівності виділено як одну із спільних цінностей місцевої влади щодо мешканців регіону у Стратегії розвитку Запорізької області, однак серед пріоритетів її також немає. Хочемо також звернути увагу і на те, що серед стратегічних цілей соціального та економічного розвитку Чернівецької області до 2015 р. виділено тільки: транскордонне співробітництво; транспортну інф-

раструктуру; технологічне оновлення харчової, легкої і деревообробної промисловості: розвиток високопродуктивного агропромислового комплексу; розвиток рекреаційно-туристичної сфери; розвиток житлово-комунального господарства, водопостачання та протипаводковий захист [5]. Про розвиток людського капіталу, який є основним інструментом для досягнення високого економічного і соціального розвитку будь-якого регіону у зазначеній стратегії практично не згадується. Зауважимо, що у більшості регіональних стратегій головною метою визначено поліпшення якості життя мешканців регіону, однак не вказано показники, що характеризують якість життя. Як позитив, доцільно відзначити, що в окремих областях, розробляючи уточнені Стратегії розвитку регіону до 2020 р. вже визначені певні показники оцінки реалізації результатів операційних цілей (Стратегія розвитку регіону Хмельницької області на 2011-2020 роки), а інтегрованим якісним показником розвитку області – зростання індексу регіонального людського розвитку.

Звертаємо увагу і на такий важливий документ сучасності, як Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [2], яка стала основним стратегічним документом України, починаючи з 2010 р. Відзначимо, що цей програмний документ складений на досить високому рівні, однак із моменту його прийняття про Стратегію економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 роки згадують хіба що на регіональному рівні при уточненні регіональних стратегій.

Незважаючи на багато позитивних моментів, присутніх у Програмі економічних реформ, нереалістичним, на нашу думку, є здійснення 18 ґрунтовних реформ одночасно майже у всіх сферах економіки країни впродовж 5 років без визначення пріоритетів. Саме наявність пріоритетів є необхідною умовою ефективного стратегічного планування та розподілу державних видатків для реалізації завдань програми [3].

Вважаємо невинуватим відсутність у згаданій вище програмі розділу щодо реформування ринку праці. Адже саме праця є провідним чинником матеріального і духовного виробництва. Тому всі реформи доцільно починати, на нашу думку, саме з реформування ринку праці. Водночас зазначимо, що у програмі серед завдань та кроків, які необхідно здійснити для реформування окремих галузей, все ж таки згадується про певні аспекти, пов'язані з удосконаленням функціонування ринку праці. Так, наприклад, при здійсненні реформ медичного обслуговування передбачено «...створити стимули для здорового способу життя населення й здорових умов праці» [2]. Другий етап реформування системи освіти включає «...розроблення методичних засад прогнозування потреби у фахівцях на ринку праці, прийняття порядку формування й розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, робочих кадрів з урахуванням потреб ринку праці й контролю за його виконанням» [5]. Другий етап розвитку науково-технічної та інноваційної сфери – «...перехід на міжнародні критерії оцінювання праці вчених, оптимізація структури державного науково-дослідного сектору» [2]. Не можемо погодитись з тим, що «...підвищити здатність національного ринку праці перерозподіляти робочу силу в зростаючі галузі та у регіони, що активно розвиваються» [2] визначено одним із завдань для реформування лише вугільної галузі. Це свідчить

про недостатнє розуміння важливості питань, пов'язаних із створенням умов для забезпечення реалізації громадянами України права на працю – одного з визначальних елементів у системі загальнолюдських цінностей, які формують економічне та соціальне становище суспільства загалом та кожного його члена зокрема.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Узагальнюючи вищезазначене та враховуючи реалії сьогодення, можна дійти висновку, що Україна ще далека від реалізації цілей соціальної держави. Зосередження зусиль влади на розв'язанні найгостріших для країни питань – ліквідації бідності та створення засад формування заможного суспільства шляхом значного розширення видатків та виплат соціального спрямування – не забезпечило ефективного та стійкого підвищення добробуту населення, а отже – гідного рівня життя населення.

Численні реформи у соціальній сфері, що здійснювалися в Україні протягом останніх років, не досягли бажаного результату. Все це свідчить про неефективність управління національною економікою в цілому та соціально-трудою сферою зокрема, що вже найближчим часом поставить під загрозу збереження демократичного устрою та цілісності України. У цьому контексті для захисту національних інтересів країни вкрай необхідна розробка цілісного документу, який визначав би головні цілі розвитку суспільства та визначав стратегію і тактику соціальної політики загалом та в окремих її сферах. Розробка та прийняття такого документа, дасть змогу чіткіше формулювати завдання для державної політики у всіх сферах та визначати критерії її оцінки, що у свою чергу, забезпечить Україні сталий розвиток, спрямований на покращення життєвого рівня населення.

Процес розбудови України як соціально орієнтованої держави потребує, перш за все, розроблення ефективної та дієвої політики, яка виражає інтереси всього суспільства й розроблена державою на широкій демократичній основі з максимальним залученням інститутів громадянського суспільства. Реформування соціальної політики України передбачає розробку та впровадження системи комплексних заходів, спрямованих на прогресивний розвиток соціальної сфери суспільства, шляхом створення для населення як основного національного ресурсу можливостей в задоволенні освітніх, оздоровчих, професійно-кваліфікаційних потреб, мобільності та самореалізації, забезпечуючи тим самим підвищення індексу людського розвитку та формування високих стандартів рівня та якості життя населення. Соціальну політику держави слід розглядати як специфічну діяльність держави, націлену на реалізацію права кожного громадянина вільно брати участь у всіх сферах соціально-економічного, трудового, духовного життя суспільства і задоволення базових потреб людини, інтересів соціальних груп з одночасним відстеженням та урахуванням соціальних наслідків економічних, політичних та інших перетворень [7].

Реформування соціальної політики держави на сучасному етапі потребує систематизації та перегляду діючих підходів у цій сфері на користь посилення значення держави не як соціального утримувача, а як організатора економічного життя та високопродуктивної зайнятості для членів суспільства, у тому числі бідних та малозабезпечених, що є основою для формування соціально орієнтованої моделі інноваційного економічного розвитку країни.

Список літератури:

1. Державне управління: Навч. посіб. / За ред. А. Ф. Мельник. – К. : Знання, 2004. – 342 с.
2. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава [Електронний ресурс] : програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки / Комітет з економічних реформ при Президентові України. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf.
3. Лопушняк Г. Стратегія соціальної політики України в контексті проведення економічних реформ / Г. Лопушняк // Демократичне врядування [Електронний ресурс] : наук. вісн. – Вип. 8. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. – Режим доступу : <http://www.lvivacademy.com>.
4. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року [Електронний ресурс] : Постанова КМУ № 1001 від 21.07.2006 р., Стратегії соціального та економічного розвитку усіх областей України, тощо. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
5. Про затвердження Стратегії демографічного розвитку в період до 2015 року [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету міністрів України № 879 від 24.06.2006 р. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
6. Україна в 2005 – 2009 рр.: стратегічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку [Текст] : Монографія / за заг. ред. Ю.Г. Рубана. – К. : НІСД, 2009. – 655 с.
7. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004 – 2015 рр.) шляхом європейської інтеграції [Електронний ресурс] : стратегія Президента України № 493а від 28.04.2004 р. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
8. Скуратівський В.А. Соціальна політика [Текст] : навч. посіб. / В.А. Скуратівський, О.М. Палій, Е.М. Лібанова. – 2-ге вид., доп. та перероб. – К. : УАДУ, 2003. – 364 с.

Оберван О. Р.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Резюме

Исследованы стратегические направления управления социальной политикой Украины в условиях формирования национальной экономики, проанализированы соответствующие законодательные и нормативные акты в этой сфере, а также выявлено влияние их реализации на экономическое и социальное развитие Украины и определены отдельные аспекты необходимости разработки целостной стратегии социально-экономического развития в контексте управления национальной экономикой.

Ключевые слова: социальная политика, стратегия, экономические реформы, уровень жизни населения, человеческий потенциал, государственное управление.

Obervan O. R.

Ivan Franko National University of L'viv

STRATEGIC DIRECTION FORMATION OF SOCIAL POLICY OF UKRAINE IN PRESENT CIRCUMSTANCES

Summary

Strategic directions governance social policy of Ukraine in the formation of the national economy are investigated, the relevant legal acts and regulations in this sphere are analyzed, and their impact on economic and social development of Ukraine is revealed and identifies some aspects need to develop a coherent strategy for socio-economic development in the context of management national economy.

Key words: social policy, strategy and economic reforms, living standards, human potential, public administration.